

TAVUKÇULUK İŞLETMELERİNDE SORUNLARA YOL AÇABİLEN BAZI ÖNEMLİ HASTALIKLAR

AVİAN İNFLUENZA

(Tavuk vebası, Kuş gribi)

Avian influenza, influenza A grubu virüslerin sebep olduğu, kanatlı hayvanlarda solunum ve sinir sistemi bozukluklarına ait belirtilerle birlikte, yüksek morbidite ve mortaliteyle seyreden akut kontagiyöz bir hastalıktır. Avian influenza, ortomyxoviridae ailesinden influenza grubuna ait RNA genetik materyale sahip bir virustur. Bütün yüksek patojeniteli epidemilerin, influenza A virüsünün H5 ve H7 serotiplerinden kaynaklandığı bildirilmektedir. Avian influenza'nın alt tiplerinden H5N1, hızlı bir şekilde mutasyon geçirme yeteneğinin olması ve bunun sonucunda diğer türler için de enfeksiyöz nitelik kazanabilmesinden ötürü daha ciddi görülmektedir. Virüsün 56 °C'de 3 saatte veya 60 °C'de 30 dakikada öldüğü formalin ve iyot bileşiklerine de duyarlı olduğunun belirtildiği, ilâveten virüsün, kontamine gübrede düşük ısılarda en az 3 ay canlı kalabilirken, suda 22 °C'de 4 gün, 0 °C'de ise 30 gün canlılığını sürdürebildiği de bilinmelidir.

Bulaşma

Hastalığın doğal saklayıcısı göçmen su kuşlarıdır. Virüsün saklayıcıları enfeksiyona dirençlidir; ancak, diğer kuşlar duyarlıdır. Evcil kanatlı hayvanlardan tavuklar ve hindiler hastalığa oldukça duyarlı olup bu hayvanlarda hızlı fataliteyle seyreden epidemiler şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Virüsün hava yolu ile taşınması birkaç kilometre ile sınırlıdır. Ayrıca, hastalık böcekler, kan emici sinekler ve kemiriciler vasıtasıyla enfekte hayvanlardan duyarlı olan hayvanlara mekanik olarak bulaşabilmektedir. Hastalık genelde horizontal olarak bulaşır. Vertikal bulaşma (dikey bulaşma, tavuktan yumurta yoluyla civcive geçiş) ile ilgili kesin bir kanıt bulunmamaktadır. İnfluenza A çiftlikler arasında araç-gereç, yiyecek, kafes, elbise veya diğer ekipmanlarla kolayca taşınabilmektedir.

Tanı

İnfluenza tanısı için hızlı ve güvenilir test metotları mevcuttur. Ülkemizde de gerek veteriner araştırma enstitüleri gerekse Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Lâboratuvarlarıyla bazı tıp fakültelerine ait lâboratuvarların, lüzumu halinde icap eden çalışmaları yapabilecek alt yapıları bulunmaktadır.

Tedavi

Viral kaynaklı hastalıkların tedavisinde genel yaklaşım, belirtilere yönelik tedavi uygulanması merkezindedir. Ancak, başta avian influenza'nın H5N1 serotipi olmak üzere, değişik avian influenza alt tiplerine etkili olduğu bildirilen oseltamivir adlı antiviral ilâcın günde 2 defa 75 mg dozunda 5

gün süreyle kullanılabilceği ifade edilmektedir. İlâç, hastalığın başladığı ilk iki gün içinde başlandığında daha etkili olmaktadır.

Korunma ve Kontrol

Kanatlılarda hastalığın belirlenmesi halinde yetkili kurum ve kuruluşlarca gerekli önlemler alınmalı ve ilgili mevzuatı gereği karantina, itlaf ve dezenfeksiyon gibi uygulamalar eksiksiz yerine getirilmelidir. Ülkemizde bu alandaki hizmetler Tarım ve Köyşleri Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Hastalık "ihbarı mecburi hastalıklar " listesinde yer almaktadır.

Yumurtalar sabunlu suyla yıkanmalı ve en az 5 dakika 70 °C'de pişirildikten sonra yenmelidir. Yumurta veya kanatlı etlerine temastan sonra, ellerin sabunlu suyla yıkanması da oldukça önemli bir husustur. Genel olarak ferdi hijyene de gerekli önem verilmeli, eller sık sık sabun ve bol su ile iyice yıkanmalıdır.

Enfekte çiftliklerin karantinaya alınması ve etkene bir temasın söz konusu olduğu sürülerin itlafı ile standart kontrol metotlarının uygulanması hastalığın yayılmasını engellemek için gereklidir.

Ayrıca, etkene bir temasın söz konusu olması halinde, etkili antiviral ilâçlarla profilâksi yoluna gidilebileceği de ifade edilmektedir. Bu amaçla, oseltamivir günlük 75 mg dozunda 7 gün süreyle kullanılmalıdır. İlâcın güvenle kullanılabilceği süre en fazla 6 haftadır. Korunma amaçlı ilâç verilmesi hem virüsün baskılanarak mutasyon geçirmesinin engellenmesi, hem de morbidite ve mortalitenin engellenmesi açısından önemlidir.

Dünyanın, muhtemel bir pandemi tetikleyicisi olabileceğini düşündüğu H5N1 serotipiyle alâkalı bir aşı henüz mevcut değildir.

Tavuk Vebası İle İlgili Ülkemizde Yapılan Uygulamalar

Hayvanlarda, söz konusu hastalığa karşı mücadele ve alınacak önlemlere ilişkin hususlar, 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliđi ve bu Yönetmeliđe bağlı olarak Tarım ve Köyşleri Bakanlığınca yayımlanan Tavuk Vebası Hastalığına (Avian İnfluenza) Karşı Korunma ve Mücadele Talimatnamesi ile düzenlenmiştir. Talimatnamede, hastalıkla ilgili bilgilerden teşhis yöntemlerine, numune gönderme şekillerinden korunma ve kontrol önlemlerine kadar bütün bilgiler geniş bir şekilde yer almıştır.

TAVUK ÇİÇEĞİ

Tavukların, bulaşıcı viral bir hastalığıdır. Hastalık etkeni Poxviridae familyasından DNA karakterinde genetik materyal taşıyan bir virüstdür.

Bulaşma

Çiçek virüsleri, hayvanların tüysüz yerlerindeki derilerinde oluşan lezyonlardan girer. Bu tarz direkt temasla bulaşma yanısıra sokucu böcekler de hastalığın bulaşmasında ve yayılmasında etkin rol oynarlar. Lezyonlardaki yara kabuklarında ve deri döküntülerinde virüs fazlaca bulunur ve etrafa

yayılır. Hastalık, gençler arasında daha yaygın ve öldürücü seyrederek.

Semptomlar

Hastalığın başlıca iki formu bulunmaktadır. Kalabalık, pis, rutubetli ve stres faktörlerinin fazla bulunduğu ortamlarda ve özellikle kış aylarında çiçeğin hem deri ve hem de difteri formuna sıkça rastlanır. Böyle koşullar altında ölümler de %40-50'ye ulaşabilir.

Deri formu (Çiçek formu): Bu form daha ziyade hayvanların tüysüz yerlerinde (yüz, göz, ağız etrafında, sakal, ibik, tüysüz deri) küçük kızarıklıklar, kabarcıklar tarzında başlar ve kabuklu lezyonlar halinde gelişir. Gaga kenarındaki lezyonlar ağızın açılmasına mani olduğundan beslenme güçlüğü yaratır. Göz kenarındakiler de körlüklere neden olabilir. Küçük veya birleşerek genişleyen lezyonlar olgunlaşınca kabuklaşırlar. Pensle kaldırıncaya kanayabilirler.

Difterik form: Sarı-gri renkte kabarcıklar ve kabuklar tarzında ortaya çıkan çiçeğin bu şekli daha ziyade ağız içinde, dilde, yutakta, yemek borusunda ve larinkste görülür. Fazla ileri olgularda soluk alıp vermeyi güçleştirerek ölümlere yol açabilir.

Bu iki formun dışında bazı olgular da sinuslarda şişmeler halinde ortaya çıkar (rinitis formu). Hayvanın yüzü şişer ve burundan akıntı gelir. Bir kısım hayvanda da gizli enfeksiyonlara rastlanabilir. Çiçek hastalığı tavuklarda zayıflama ve verim düşüklüklerine yol açar.

Tanı

Teşhis için laboratuara yeterli sayıda hasta hayvan gönderilir. Lezyonlardan alınan materyallerden embriyolu yumurtalarda Virüs izolasyonu yapılabildiği gibi, boyanarak epitel hücreleri içinde inklüzyon cisimciği de aranabilir. Ayrıca, genç hayvanların sakal veya ibiğine, infekte materyal sürülerek deneme inokulasyonu yapılabilir.

Tedavi

Tavuk çiçeği viral bir enfeksiyon olduğu için antibiyotik ve kemoterapötiklerle sağıtılması mümkün değildir. Ancak oluşan lezyonların sekunder enfeksiyonlardan korunması düşünülmelidir. Deride oluşan lezyonların kabukları kanatılmadan steril bir pensle kaldırılarak yerlerine gliserin iode sürülebilir. Ağızdaki lezyonlar için de benzer uygulama yapılabilir.

Korunma

Koruyucu önlemlere dikkat edilmeli, hayvanların birbirlerini yaralamaları önlenmelidir. Aşılar 8-14 haftalık hayvanlara kanat zarına oluklu iğne ile batırılarak uygulanmaktadır. Bağışıklık uzun süre (hayat boyu) devam eder.

MYCOPLASMOZİS

(CRD - KRONİK SOLUNUM YOLU ENFEKSİYONU)

Giriş

Özellikle genç hayvanlarda üst solunum yollarında etkili olan bakteriyel bir hastalıktır. Hastalık etkeni mycoplasma cinsinde yer alan türlerdir. (M. gallisepticum, M. synoviae, M. iowae)

Bulaşma

Primer enfeksiyon olarak pek karşılaşılmaz. Genellikle newcastle, infeksiyöz laryngotrachitis, pasteurollazis, coli gibi enfeksiyonlarla birlikte seyredir.

Her yaştaki hayvanlar duyarlı olmasına rağmen genellikle gelişim dönemindeki hayvanlar daha fazla etkilenirler. Hastalıkta vertikal bulaşma söz konusudur. Bunun dışında horizontal bulaşma, indirek bulaşma, mekanik bulaşma, infekte hayvanların sürüye girmesi, hastalığın bulaşma ve yayılmasındaki etkili faktörlerdir.

Semptomlar

Başlangıçta sulu sonraları mukoid göz ve burun akıntısı. Durgunluk, tıksırık, sinuslarda biriken sıvı yüzünden yüzde şişme, sinuzitis, aerosacculitis (hava kesesi yangısı) gibi semptomlarla seyreden mortalitesi düşük morbiditesi yüksek bir hastalıktır Hafif seyirli olgularda hiçbir belirti gözlenmemesine rağmen ağır olgularda yumurta veriminde düşme dikkati çeker. Hastalığı atlatan hayvanlar portör kalırlar. Ölüm oranı düşük olmasına rağmen kondisyonda ve verimdeki düşmeler nedeni ile sürüde yüksek ayıklama gerekir.

Tanı

Etken ancak özel besiyerlerinde üretilebilir. İdentifikasyonunda biyokimyasal testlerden faydalanılır. Antikor varlığı, aglutinasyon, komplement fiksasyon, indirekt hemaglitünasyon, agar jel diffüzyon, ELİSA etkenin teşhisinde kullanılan yöntemlerdendir.

Tedavi

Hasta hayvanlardan durumu daha iyi olanlar ayrılarak etkinliği bilinen antibiyotikler (tylosin, tetrasiklin, enrofloxasin vs.) kullanılabilir. Ancak kesin başarı beklenilmemelidir. Antibiyotik sağaltımı lezyonların şiddetini ve klinik belirtileri azaltabilir ancak etkenlerin sürüden eliminasyonunu sağlayamaz.

Korunma

Korunma için canlı-attenüe ve ölü aşılar geliştirilmesine rağmen etkinlikleri tartışılmaktadır. Genel ve özel önlemlerin alınması ve bunların hassasiyetle uygulanması korunmadaki en etkili metottur.

GUMBORO

(İnfeksiyöz Bursal Hastalık)

Gumboro hastalığı, tavukların (özellikle civciv ve piliçlerin) bulaşıcı viral bir enfeksiyonudur. Antikor sentezine engel olduğu için, aşılama sonunda humoral bağışıklığa olumsuz yönde etki eder. Hastalık etkeni, Birnavirüsler'den çift iplikçikli genom taşıyan bir virüstür (Infectious bursal disease virüs, IBDV).

Bulaşma

Hastalık etkeni doğal-olumsuz koşullara ve bazı kimyasallara dirençlidir. Formol, kloramin ve bazı iyotlu bileşikler virüs üzerinde etkilidir. Kümes koşullarında ise virüs enfektif özelliğini uzun süre (120 gün kadar) koruyabilmektedir. Böyle durumlar, virüsün kümeslerde uzun bir süre yerleşeceğini ve hastalık kaynağı oluşturabileceğini ortaya koymaktadır. Virüs genellikle sindirim sistemi yoluyla girerek hastalığa neden olur. Virüs, gaita bulaşık, yem, su ve diğer materyaller vasıtası ile yayılabilir. Bulaşmada direkt temasın ve diğer faktörlerin de (bakıcılar, kümes malzemesi vs) rolleri vardır.

Semptomlar

B. Fabricius'un atrofisine neden olan hastalık; hayvanların bağışıklık sistemini bu şekilde baskılar (immunsupresyon). Başlıca klinik belirtiler arasında durgunluk, iştahsızlık, tüylerin kabarması ve karışık bir hal alması, hareket isteksizliği, susama, depresyon, dehidrasyon, zayıflama, beyaz-gri bir ishal sonu arka kısımların kirlenmesi, arka kısmını gagalama, görülebilen önemli semptomlardandır. Genç hayvanlarda ise semptomlar daha az belirgin olmasına karşılık immunsupresif etki daha ön plandadır. Ölümler daha çok 2. -7. günlerde meydana gelir (%20-40).

Tanı

Laboratuarlara teşhis amacı ile yeterli sayıda hasta hayvan (gereğinde yeni ölmüş hayvanlar) gönderilir. Enfeksiyonun teşhisinde virüsün izolasyon ve identifikasyonu, serolojik testler (ELISA, NT, AGPT, vs) ve gerekirse deneysel inokülasyonlar yapılır.

Tedavi

Gumboro hastalığının antibiyotikler, kemoterapötikler veya ilaçlarla sağaltımı mümkün değildir.

Korunma

Anaç tavuklar yumurtlamaya başlamadan önce etkin bir tarzda Gumboro'ya karşı aşılanmalıdırlar. Bu amaçla intermediate suşlardan yararlanılır. Genel hijyen önlemleri alınmalı ve titizlikle uygulanmalıdır. Satın alınan

civcivlerde, Gumboro'ya karşı maternal antikörlerin varlığı ve koruma düzeyi belirlenmelidir. Maternal antikörlere sahip hayvanlar kümeslere konulmalıdır. Pasif antikörları uygun değilse, civcivler hemen aşılanmalıdır.

NEW CASTLE DİSEASE (Yalancı Tavuk Vebası)

Tavuk ve diğer kanatlıların, solunum, sindirim ve sinir sistemlerinde bozukluklar oluşturan, akut ve kronik seyirli, çok bulaşıcı ve ölümcül viral bir enfeksiyonudur. Hastalık etkeni Paramyxoviridea familyasından Avilavirus cinsi içerisinde yer alır. Virus lentojenik (hastalık oluşturma kapasitesi zayıf), mezojenik (orta derecede virulens) ve velojenik (yüksek virulensli) olmak üzere virulensine göre 3 gruba ayrılmıştır.

Bulaşma

Yüksek morbiditesinden dolayı virus ; hayvanlar arasında horizontal olarak (direk veya indirek) hızla yayılır. Solunum sistemi virüsün asıl giriş yolunu teşkil eder. Ancak daha az olmak üzere sindirim, göz konjunktivası ve yaralı deriden girebilir. Mortalite ve morbiditesi % 50'lerin üzerine çıkabilir. Burun akıntısı, gaita, göz yaşı akıntısı, aksırık materyali ile yayılabildiği gibi infekte anaçların yumurtaları ve horozların spermaları ile de çıkabilir.

Semptomlar

Solunum sistemi enfeksiyonlarında sinusların şişmesi, göz burun akıntısı, aksırık, öksürük, hırıltılı solunum görülen semptomlardandır. Sinir sistemi kökenli olgularda tortikollis, tikler, bacak ve kanatlarda felçler görülebilir. Sindirim sistemi enfeksiyonlarında ise en fazla ishaller dikkati çeker. Yumurtacı hayvanların yumurta veriminde düşmeler yumurta iç ve dış kalitesindeki bozukluklar dikkati çeker. Asemptomatik olguların görülmesi hastalığın yayılmasında önemli faktördür.

Tanı

Klinik ve nekropsi bulguları, laboratuvar muayeneleri ve serolojik testler ile hastalığın teşhisi mümkündür.

Tedavi

Hasta hayvanlar sağlıklı görünenlerden ayrılır. Hastalık için etkili bir ilaç bulunmaması nedeni ile sağaltıma alınmazlar.

Korunma

Korunmada maternal antikörlerin önemi fazladır. Pratikte de kullanılan canlı - attenüe ve ölü aşılar mevcuttur. Hastalık "ihbarı mecburi" hastalıklar listesinde yer almaktadır.

SALMONELLA İNFEKSİYONLARI

Eneterobacterecea familyasında bulunan salmonella cinsi tarafından meydana getirilen enfeksiyonlardır. Tüm biyogüvenlik önlemlerine rağmen halen kanatlı işletmelerinde en çok korkulan enfeksiyonlardan biridir.

Hastalık etkenin intrasellüler karakterde olması ve horizontal ve vertikal bulaşmanın etkin olması bunun en büyük nedenlerindedir. Ayrıca etkenin insanlara bulaşarak enterotoksik bozukluklara neden olması nedeni ile de ayrı bir öneme sahiptir.

Bulaşma

Hastalık etkenleri genellikle sindirim bazen solunum ve nadiren de deri yolu ile vücuda girebilir. Gaita burun akıntısı salya ve vertikal bulaşık yumurta ile hastalık yayılır. Etkenin yayılmasında altlık viyoller gibi cansız materyaller de etkilidir. Rodent ve yabancı hayvanlar hastalığın yayılmasında etkili canlılardır. Management hataları, stress faktörleri, olumsuz çevre koşulları hastalığın çıkışına zemin hazırlayan faktörlerdir.

Maternal antikora sahip olmayan hayvanlar enfeksiyona daha duyarlıdır.

Semptomlar

Salmonella etkenlerinin neden olduğu enfeksiyonlar iki kategoride toplanabilir.

1) Salmonellozis : Salmonella gallinarum – S. pullorum enfeksiyonları

2) Paratifo enfeksiyonları : S. enteridis, S. typhimurium enfeksiyonları

Pullorum Enfeksiyonu : İnfekte yumurtalarda 18 - 19. günlerde kabukaltı ölümleri gözlenir. Yumurtadan çıkan civcivlerden infekte olanlar da birkaç gün içinde ölür. Etken kan dolaşımı ile iç organlara yayılır. Ölümler genelde 4. günde başlar 5. günde doruğa çıkar 8. günde azalarak devam eder. Durgunluk yem tüketiminde azalma beyaz ishal ; akciğer enfeksiyonlarında, solunum gücünün bazen eklem ve ayaklarda şişmeler görülen semptomlar arasındadır. Sağaltım ölüm oranını % 5 - 15 lere düşürebilir.

Paratifo Enfeksiyonu : Hastalıkta fazla semptom görülmez. Ölümler genellikle 4 - 7 günler arasına sıkışmıştır. Tüylerde bozukluk ve yem tüketiminde azalma genel semptomlardır.

Tanı

Teşhis için otopsi bulguları ve laboratuvar muayenelerinden faydalanılmalıdır.

Tedavi

Hasta hayvanlar diğerlerinden ayrıldıktan sonra antibiogram sonucu belirlenen ilaçlar prospektüslerinde belirtilen şekilde kullanılır. Hastalık etkenleri antibiyotik, dezenfektan, sülfonamidlere değişik derecede duyarlıdırlar. Dış ortamlarda uzun süre canlı kalabilirler.

Korunma

Aktif bağışıklığın tetiklenmesi bakımından canlı 9 R aşısı veya inaktif aşılarından yararlanılabilir. Bunun dışında çok sıkı genel hijyen ve korunma önlemleri konulmalı ve bunlar titizlikle uygulanmalıdır. Hastalık " ihbarı mecburi hastalıklar" listesinde yer almaktadır.

MAREK HASTALIĞI

Tavukların çeşitli organ ve dokularında, mononükleer lenfositlerin birikmesi sonucu gelişen tümoral, bulaşıcı, letal, lenfoproliferatif viral bir hastalıdır. Enfeksiyon, genç hayvanlarda genellikle bağışıklık sistemini baskılayıcı bir karakter taşır (immunsupresif). Hastalık etkeni, Herpetoviridae cinsine ait ve DNA karakterinde genetik materyale sahip bir virüstür.

Bulaşma

Virüs yumurtalara vertikal olarak bulaşmamaktadır. Virüs, hücrelerin çekirdekleri içinde ürer ve deri epitel hücreleri ile birlikte etrafa yayılır. Etken ancak hücre ile birlikte olduğunda canlı kalabilmektedir (hücreye bağımlı virüs). Etken tüyler ve kümes havasındaki tozlar üzerinde fazla bulunduğundan, solunum sistemi bulaşması oldukça önemlidir. Enfeksiyon, havalandırmadan çıkan tozlarla diğer kümes veya işletmelere kolayca yayılabilmektedir. Özellikle, kümeslere giren kişilerin üzerine yapışan tüy ve tozlarda bulunan virüs, hastalığın yayılmasında önemli etkinliğe sahiptir. Bu nedenle kümeslere giren diğer canlılar da (kemiriciler, kuşlar, böcekler vs) tehlikeli olduğu gibi, malzeme de aynı bulaşma riskini taşımaktadırlar. Satın alınan ve kontrol edilmeden kümeslere konan enfekte tavukların da bu yönden tehlikesi büyüktür. Direkt temas ta bulaşmada rol oynar.

Semptomlar

Hastalık her yaştaki hayvanda görülebilirse de, gençler (4-10 haftalık) arasında daha yaygındır. Enfeksiyon ; Klasik Marek hastalığı (hafif Marek hastalığı) ve Akut Marek hastalığı olmak üzere iki klinik form göstermektedir.

Klasik Marek hastalığı: Bu form genellikle 10-15 haftalık hayvanlar arasında görülür. Hastalık daha hafif ve uzun seyrederek ve ölümler nispeten azdır (%5-10). Hastalarda durgunluk, iştahsızlık, ibik ve sakallarda solgunluk, zayıflama gibi genel semptomların yanında, kanat ve bacaklarda tek veya çift taraflı felçler görülür. Felçler sonu, bacakların biri ileride biri geride (tipik balerin oturuşu) ve kanatların da biri veya ikisi birden sarkabilir. Boyun sinirlerinde oluşan felçler de boyun bükülmelerine yol açar. Ayrıca gözde (iriste) bozukluklar (gri renk, depigmentasyon) da meydana gelir. Bu formda b.Fabricius'ta ve timus'ta bozukluklara rastlanabilir. Bu organlar "primer lenfoid organlar" arasında yer aldığından gençlerde, immunsupresif etki yaratır.

Akut Marek hastalığı: Bu form daha çabuk seyrederek ve daha fazla oranda ölümlere yol açar. Klinik belirtileri klasik forma benzer. Otopside iç organlarda, enfeksiyonun şiddetine ve seyrine göre, çeşitli büyüklükte lenfoid tümörlere rastlanır. Bunlar daha ziyade, yumurtalık, dalak, karaciğer, böbrek, testis, bağırsaklar, bezel mide, kaslar, deri, b.Fabricius, kalp, timus, vs doku ve organlarda lokalize olmuşlardır. Siyatik sinirlerin kendileri ve kökleri plexus brachialis esmerleşmiş ve kalınlaşmıştır. Gözlerde de bozukluklarla (gri renk ve depigmentasyon) karşılaşılabılır.

Tanı

Hastalığı klinik ve otopsi bulgularına göre tanımlamak mümkünse de benzer hastalıklardan (Tuberkülozis, Lenfoid leukosis, Gumboro, Aspergillosis) ayırt edilmesi gerekmektedir. Teşhis için laboratuara yeterli sayıda hasta (gerekirse yeni ölmüş) hayvanlar gönderilir. Hastalığın teşhisinde serolojik reaksiyonlardan (FA, AGP, ELISA) yararlanılır.

Tedavi

Hastalığın etkili bir sağaltımı yapılamamaktadır.

Korunma

Kümeslere infeksiyonun girmemesi için her türlü koruyucu önlem alınmalıdır, özellikle giren ve çıkan hava için filtreler takılabilir. Marek Frosen Monovalent (FC-126) hücreye bağımlı canlı aşı, 1-2 günlük civcivlere 0.2 ml adaleye uygulanır. Marek Frosen Bivalent (FC-126 + SB-1) canlı aşı hücreye bağımlı, 1-2 günlük civcivlere 0.2 ml uygulanır. Bu aşılar uzun süre bağışıklık verirler ve hayvanlar virüsü ömür boyu taşırlar.